

Fra Garstang til Saudå

DIALOGVERKSTED OM RETTFERDIG HANDEL

Stiftelsen
Idébanken

Tenke globalt – handle lokalt

Vi ble fascinert da vi i kartleggingen av gode eksempler på bærekraftig praksis, kom over innsatsen for rettferdig handel i den lille engelske byen Garstang. I frustrasjon over mangel på oppslutning om å kjøpe rettferdige varer, involverte en kampanjegruppe hele lokalsamfunnet i et løft og erklærte seg som "Verdens første Fairtrade-by". Ideen vakte stort engasjement og spredte seg raskt i hele Storbritannia. Over 250 byer er nå godkjent som Fairtrade-byer og omtrent like mange er på vei.

Da det ikke fantes Fairtrade-byer i Norge, tenkte vi at Garstang kunne være et godt utgangspunkt for dialog om økt innsats for en mer rettferdig global handelsorden. Derfor samlet vi folk fra næringsliv, organisasjoner og kommuner til "dialogverksted" i mars 2006. Dialogverkstedet er en læringsarena Stiftelsen Idébanken har utviklet for å bygge handlingskompetanse for en bærekraftig utvikling. Handlingskompetanse er en kjerne i FN's tiår for Utdanning for bærekraftig utvikling 2005-2014.

På denne bakgrunn jobbet en mangfoldig og kreativ gruppe sammen i to dager. Erfaringene fra Storbritannia ble møtt med stort engasjement! Deltakerne erfarte at de lærte mye av eksemplet Garstang og dialogene rundt dette, og de var samtidig produktive i tenkningen om muligheter for oppfølging i Norge.

Bevegelsen Fairtrade-byer har løftet spørsmålet fra kun å handle om hva individer velger i butikken, til å involvere hele lokalsamfunnet i et praktisk arbeid med globalt fokus. Det kan bedre forholdene for lokale produsenter i Sør, samtidig som det fungerer folkeopplysende i Nord. Arbeidet med Fairtrade-byer kan være med på å danne en opinion som igjen påvirker nasjonal og internasjonal politikk.

I dette heftet finner du en presentasjon av dialogverkstedet om rettferdig handel, samt informasjon om metoden og foreløpige resultater.

Vi håper det inspirerer!

Mari Eggen Sager (t.v.) og Lone Singstad Pålshaugen, Stiftelsen Idébanken.

UTGIVER: Stiftelsen Idébanken september 2007 • Akersgata 34 • N-0180 Oslo • Tlf +47-23 31 09 60

ISBN: 978-82-91686-21-9

ANSVARLIG REDAKTØR: Kai Arne Armann • REDAKSJON: Lone Singstad Pålshaugen, Mari Eggen Sager og Ola Vaagan Slåtten

FORSIDEFOTO: David Boucherie/ www.fairtrade-media.de • FOTO SIDE 8: Terje Borud • DESIGN: Ligatur as • TRYKK: Flisa Trykkeri as

• PAPIR: Cyclus Print

Et aktivt år!

I tiden etter Dialogverkstedet om Fairtrade-byer har det vært mye aktivitet:

- I august 2006 ble Sauda Norges første Fairtrade-by.
- Butikkene i Sauda opplevde et tidoblet salg av Fairtrade-merket kaffe i løpet av fire måneder.
- Sauda ble raskt fulgt av Lier, Asker og Stavanger.
- Våren 2007 har ca. 40 norske kommuner en kampanje i gang.
- Akershus har som mål å bli Norges første Fairtrade-fylke.
- Fairtrade Max Havelaar har et mål om at 10 kommuner skal oppnå slik status i løpet av 2007, og har prognoser på en økning av salg på Fairtrade-merket kaffe på 50 prosent. Lignende prognoser gjelder også for andre produkter.
- Sauda utfordret departementene om å ta Fairtrade-merkede varer i bruk. Nå serverer hele Regjeringskvartalet Fairtrade-merket kaffe.
- Initiativ for Etisk handel opplever nå at også kommuner kommer med i arbeidet deres.
- Norske forbrukere kjøpte i 2006 Fairtrade-produkter for til sammen 70 millioner kroner, noe som er en økning på 30 prosent fra året før. I tillegg fikk man helt nye produktgrupper som vin, bomull og sukker.
- Pressemeldingen om Sauda ga ca. 30 oppslag i media. Totalt ble det ca. 50 oppslag om Sauda som Fairtrade-by i 2006.

.....
– Denne opinionen skaper et press for at politikere skal gjøre noe for å endre betingelsene i verdenshandelen!

Stortingspresident Thorbjørn Jagland i Lier 26. mars 2007

De tre kommunene på seiersspallen:
Sauda fulgt av Lier og Asker.
Med forfatterkjempe, stortingspresident og
kronprins til stede!

Proessen: Kommuner går foran!

– Vi tar utfordringen!
Hva skal til for å bli den første Fairtrade-byen? Det var tydelig at arbeidet i Storbritannia vakte entusiasme, engasjement og konkurranseinstinkt blant kommunene som var med på dialogverkstedet, blant dem både Sauda og Lier. Kommunene var ikke tilfeldig valgt. De hadde på hver sine måter jobbet grundig med bærekraftig utvikling over tid. De hadde ildsjeler som var villige til å satse!

Lokalsamfunnene har koblet prosessen til ulike typer av engasjement: Sauda som har rike solidaritetstradisjoner, fant det naturlig å knytte arbeidet opp mot kampen for grunnleggende rettigheter for arbeidsfolk. I jordbrukskommunen Lier fokuserer man på en helhetlig bærekraftig tenkning, hvor det er selvfølgelig at bønder i Sør og Nord får en rettferdig pris for varene sine. Asker koblet sitt arbeid med kronprinsens engasjement for Tusenårsårene, og hadde Norges neste konge som gjest ved sin markering.

Arbeidet med Fairtrade-byer har vakt stor oppmerksomhet i mediene og samfunnet ellers. Representanter fra nasjonalt politisk nivå, kongefamilie og kulturpersonligheter har vært til stede ved arrangementene. Å bli Fairtrade-by, handler ikke bare om markering og feiring. Det jobbes også intenst med å øke tilbud og omsetning av Fairtrade-produkter. Sauda oppnådde som nevnt en tidobling av salget på Fairtrade-merket kaffe i løpet av det første halve året som Fairtrade-kommune. Alle kommunene har utfordret nabokommuner til å

Fairtrade Max Havelaars fem kriterier for å bli Fairtrade-by:

- Opprette en lokal styringsgruppe
- Fatte vedtak i kommunestyret eller bystyret
- Et visst utvalg av Fairtrade-merkede produkter må være tilgjengelig i lokale butikker og serveringssteder
- Fairtrade-merkede produkter må benyttes i et visst antall lokale bedrifter, skoler, kirker eller lignende
- Det skal drives et aktivt informasjonsarbeid i kommunen

Kriterier for utvalg og antall steder som benytter produktene avhenger av innbyggertall på stedet. Det stilles også krav til kontinuerlig forbedring.

ta stafettpinnen. I Sauda klarte de også å påvirke sine kjedebutikker til å ta inn et større vareutvalg enn det de hadde før.

Da Sauda ble Norges første Fairtrade-by, kunne man spørre om det nytter at mindre steder som Sauda velger å fokusere på rettferdig handel på denne måten? Det kunne man også gjort da Garstang i 2000 erklærte seg som Verdens første Fairtrade-by. Utviklingen har vist at man kan oppnå en snøballeffekt. Storbritannia hadde et vareutvalg og en omsetning som Norge da dette

arbeidet startet. Bare seks år senere har Storbritannia rundt 2000 varer og en omsetning på omtrent 290 millioner pund! I Norge har vi også opplevd en sterk økning i antall produkter og omsetning. Bare i løpet av 2006 økte omsetningen med 30 prosent fra året før, og vi fikk helt nye produktgrupper som vin, bomull og sukker.

Problemstillingene: Kan man handle seg til rettferdighet?

Bevegelsen med Fairtrade-byer er selvfølgelig ikke hele løsningen på å skape en rettferdig handelspolitikk og global utjevning. Men det kan være et skritt på veien. Stiftelsen Idébanken inviterte derfor representanter fra næringsliv, organisasjoner, kommuner og utdanningsinstitusjoner til dialog og stilte spørsmål som: Hvilken rolle kan Fairtrade-byer spille i arbeidet for en bærekraftig utvikling? Er dette et eksempel som kan vise handlingsmuligheter og fornye bærekraftarbeidet i Norge? Er en slik sertifisering en styrke eller blindvei for å oppnå en solidarisk verdenshandel?

Temaene var utformet for å belyse noen av de sentrale områdene for Fairtrade-by arbeidet. Deltakerne ble valgt ut på grunn av deres ulike fagkompetanser og fordelt på tematiske grupper. Disse var:

- Bærekraftig landbrukspolitik
- Hvilket potensial eksempelet har som et pedagogisk verktøy
- Eksemplets funksjon i forhold til lokalsamfunnet
- Eksemplets potensial i forhold til en nasjonal kampanje
- Hvordan man kan samarbeide for økt tilbud og etterspørsel

Målet med dialogen var å utforske hvilken rolle Fairtrade-byer kan spille i en bærekraftig utvikling. Er en slik arbeidsform en styrke eller en blindvei i forhold til å oppnå en solidarisk verdenshandel? I den engasjerte dialogen som fulgte gikk man inn i mange interessante spørsmål, blant annet hvilke politiske signaler som ligger i arbeidet, om man ender opp med å oppfordre til ”kjøp” av god samvittighet framfor å

– Fairtrade-by konseptet er ikke svaret på alle problemene rundt verdenshandelen, men kan være en begynnelse i forhold til å ta tak i problemene

Dette utalte den britiske initiativtaker Bruce Crowther under dialogverkstedet. Her sammen med daglig leder i Stiftelsen Idébanken, Kai Arne Armann.

bidra til samfunnsendring, og om man gjør riktig ved å fokusere kun på én merkeordning. Dialogen ga noen konkrete ideer til hva de kunne gjøre, mens andre tok med seg nye impulser tilbake til arbeid de allerede var i gang med. For å gjøre noe med den urettferdige globale handelen må man jobbe på alle nivåer. Mange av deltakerne mente at Fairtrade-by arbeidet er et viktig lokalt redskap for å begynne å skape engasjement i disse spørsmålene. Samtidig ble det satt søkelys på viktigheten av et samspill lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Her har nasjonale myndigheter en særlig viktig rolle å spille.

– Bønder i Sør og Nord har felles interesser i å ta vare på jorda og å få en levelig pris for varene våre. Vi har mye å vinne på å samarbeide!

Siri Loe Svere, Lier

– Fairtrade-by arbeidet har ført til at norske kommuner har fått øynene opp for at de kan engasjere seg i etisk handel. Vi ser allerede ringvirkninger: for første gang har kommuner meldt seg inn i IEH. Slik kan de stille etiske krav til alle leverandører – ikke bare krav om Fairtrade-sertifiserte produkter

*Kristin Holter,
Initiativ for etisk handel*

– Etter at me vart den første Fairtrade-kommunen, har både næringslivet og den vanlege forbrukar i lokalsamfunnet blitt meir bevisste og fått meir kunnskap om Nord-Sør utfordringane

*Laura Seltveit,
ordfører Sauda*

Verkstedet: Dialog som forandrer

Dialogverkstedet er et informasjonstiltak utviklet som et ledd i Stiftelsen Idébankens arbeid med å koble praktiske eksempler med nasjonal politikk. Utgangspunkt for verkstedet er eksempler som blir gjenstand for dialog blant deltakerne. Disse blir håndplukket og representerer ulik faglig ekspertise. Fokuset for denne dialogen var rettferdig handelspolitikk.

Vi samarbeidet med Fairtrade Max Havelaar, og inviterte ellers 30 deltakere fra kommuner, frivillige organisasjoner, dagligvarebransjen, utdanningsinstitusjoner og kirken. De fikk høre om erfaringer fra Storbritannia, samt diskutere om Fairtrade-byer er ønskelige i Norge, og i så fall under hvilke forutsetninger.

Bruce Crowther ble invitert som representant og talsmann for Fairtrade-byene i Storbritannia. Bruce er en av ildsjelene som sørget for at Garstang gikk foran som et godt eksempel i 2000, og jobber nå i den britiske søsterorganisasjonen til Fairtrade Max Havelaar. Som grunnlag for dialogen var det utarbeidet et utkast til norske kriterier. Leder av Hovedutvalg for helse, miljø og samfunn i Lier kommune, Siri Loe Svere, fortalte om hvordan hun som norsk kommunepolitiker hadde opplevd Fairtrade-by satsingen i Storbritannia på en studietur i regi av Stiftelsen Idébanken.

Innleggene var utgangspunkt for dialogen. Deltakerne ble delt opp i grupper, og bedt om å diskutere erfaringene fra Storbritannia kritisk, men konstruktivt. Etter å ha gjennomgått styrker og svakheter ved dette arbeidet, diskuterte deltakerne, slik vi beskrev på side 6 og 7, hva man kan gjøre på feltet rettferdig handel i Norge.

Neste skritt i dialogverksted er å rette fokus mot hvordan man kan skape nasjonal interesse omkring det gitte temaet. Hvordan man kan få politikere interessert, hvordan man kan fange medias interesse og hvordan et norsk arbeid på dette området kan være...

Politikken: Fra lokalt eksempel til nasjonal politikk

Dialogverkstedet om Fairtrade-byer varte i to dager, men arbeidsprosessen er vesentlig lengre. Vi oppdaget eksemplet Garstang i 2001 – året etter at byen ble Verdens første Fairtrade-by – det har siden vært et av våre 350 gode eksempler på konkrete tiltak for en bærekraftig utvikling.

Stiftelsen Idébanken har lang erfaring i å jobbe med feltet bærekraftig utvikling, og har de senere årene lagt økt vekt på å bruke de gode eksemplene i det offentlige rom. På den måten ønsker vi å koble lokal handling med politikk på nasjonalt og internasjonalt nivå. Dialogverksteder er et viktig ledd i denne strategien.

I løpet av verkstedet ble det klart at arbeidet med Fairtrade-byer er et arbeid som skaper engasjement. Vår tanke var at det å få en eller flere slike byer i Norge, ville skape oppmerksomhet omkring en mer rettferdig verdenshandel.

Eksemplet Fairtrade-by ble ikke valgt fordi vi trodde det ville være løsningen på alle utfordringene i forhold til global rettferdighet. Det representerer likevel et interessant utgangspunkt for dialog, og ikke minst en handlingsmulighet.

Arbeidet som er i gang representerer interessante skritt på veien. Denne bevegelsen har et potensial i forhold til å bidra til et mer globalt fokus på lokalt bærekraftarbeid.

Gjennom å involvere innbyggere i praktisk arbeid med et globalt perspektiv, kan de bli bevisste at våre handlinger påvirker andres liv, og at vi har handlingsalternativer. Hypotesen bak denne type reformarbeid er at alle kan bidra. Like viktig er læringsaspektet, det at man selv lærer og bidrar til spredning av kunnskap gjennom praktisk handling. Slike lokale prosesser bidrar til økt bevissthet omkring temaer som internasjonal handel.

Som Jagland sa i Lier: Denne opinionen skaper et press for at politikere skal gjøre noe for å endre betingelsene i verdenshandelen!

Mulighetsrom

I Norge er Fairtrade-by arbeidet i startfasen. Det er gledelig å se at arbeidet med Fairtrade-byer har vakt stort engasjement, i mange land. Det er i ferd med å bli en internasjonal bevegelse, i ordets rette forstand. Konkurransesementet har satt fart på arbeidet, men ikke overskygget at man ønsker å dra i flokk. Minst én fylkeskommune har gjort vedtak om at den ønsker å være støttespiller for Fairtrade-byene.

Gjennom dialogverkstedet knyttet de lokale aktørene kontakter med relevante aktører fra blant andre dagligvarekjedene. Sammen har de overvunnet barrierer og utvidet sortimentet.

Mange titalls kommuner jobber nå aktivt med denne saken, og man kan se et tverrpolitisk engasjement bak prosessene. Man har klart å involvere en rekke ulike aktører. I Lier var bilopphuggeriet først ute med å forplikte seg til å servere Fairtrade-kaffe som en del av kampanjen.

Markeringene har gitt rom for at et spekter av sentrale aktører har kunnet engasjere seg. Den viktigste delen av Fairtrade-by arbeidet er de politiske signalene prosessen kan være med på å gi. Den skjeve fordelingen som er en kjerneutfordring i arbeidet med en bærekraftig utvikling, krever klare prioriteringer fra nasjonalt og internasjonalt hold.

Et lokalt engasjement som dette er viktig fordi det bedrer forhold for lokale produsenter i Sør, samtidig som det fungerer folkeopplysende og bidrar til et globalt perspektiv i lokalsamfunn i Nord. De politiske myndighetene har et ansvar for å ta de politiske signalene som ligger i lokale initiativ og gjøre sitt for å bidra til en mer rettferdig handel.

Det er viktig å få en ansvarsfordeling mellom de ulike politiske nivåene. Det er mange muligheter lokalt, men mye av den politiske oppfølgingen må gjøres på nasjonalt og internasjonalt nivå. Stiftelsen Idébankens kompetanse ligger i å samle aktører fra ulike nivåer for å utløse den handlingskompetansen som er nødvendig for å skape en bærekraftig utvikling. Vi er i gang! Men vi er ikke ferdige!

Foto: Håkon M. Larsen/Scanpix

Statssekretær
Kjell Erik Øie under
åpningen av den nordiske
Balanseakt-kampanjen.
Balanseakten utfordrer
til oppfølging av FN-tiåret
for utdanning for bære-
kraftig utvikling
www.balanseakten.no

Stiftelsen Idébankens formål er å medvirke til samfunnsendringer hvor sosiale mål, miljø og ressursansvar er prioritert framfor materielt og økonomisk nivå. Idébanken vil særlig gjøre dette ved å fremme bruken av erfaringer fra sosiale, kulturelle og økologiske forsøk på å skape en bærekraftig utvikling. Les mer om gode eksempler og dialogverksteder: www.idebanken.no

Stiftelsen
Idébanken